

Barn og unge med funksjonsnedsettelse, foresatte og tjenesteytere sine erfaringer og kunnskap med aktivitetshjelpemidler

© Svein Bergem¹, Eva K. Robertson²

¹ Trøndelag Idrettskrets, Trondheim; ² Fakultet for sykepleie og helsevitenskap, Nord Universitet, Bodø

Författarkontakt <svein@paraidrettssenteret.no>

Publicerat på *idrottsforum.org* 2023-09-18

I denne studien ønsker vi å bidra til en dypere forståelse for de (kroppslige) erfaringer og kunnskap knyttet til aktivitetshjelpemidler som barn/unge med funksjonsnedsettelse, foresatte og tjenesteytere formidler. Vi drøfter hvordan kan slike erfaringer anerkjennes og gis rom for i det etablerte hjelpemiddelsystemet.

Studien er inspirert av en (kroppslig) fenomenologisk tilnærming og bygger på intervjuer og samtaler med til sammen 11 barn/unge, foresatte og tjenesteytere.

Barn/unge sin kroppslige erfaring med aktivitetshjelpemidler og tilpasninger er det bare de som kan tilegne seg. Denne kunnskapen kan være= vanskelig for brukerne av aktivitetshjelpemidler å gjøre eksplisitt og blir derfor taus.

Møter «kropp til kropp» har stor betydning for tjenesteyteres utøvelse av sine tjenester, spesielt blant tjenesteytere som har tett kroppslig kontakt med barn og unge. Å lytte til de kroppslige erfaringene barn/unge gir uttrykk for kan ha stor betydning for tjenesteyteres utøvelse. Med nærvær og et kyndig «blikk» må man kunne være oppmerksomt og

stemt tilstede. Det burde være styrende og grunnleggende på systemnivå (i byråkratiet) for bevilgninger i aktivitetshjelpemiddelsystemet. For å oppfylle lovfestede rettigheter om brukermedvirkning må ulike tjenesteyterne spille på lag med barna/de unge eller foresatte som skal ha aktivitetshjelpemidler. Det må være et samspill hvor de nyttiggjør og deler hverandres erfaringer og kunnskap. Det kan være avgjørende for om barn og unge får optimale og individuelt tilpassede aktivitetshjelpemidler.

SVEIN BERGEM, Idrettspedagog og Rådgiver paraidrett, Paraidrettssenteret i Trøndelag. Disputerte for Ph.d. i profesjonspraksis ved Nord Universitet i 2021. Har gjennom egen forskning erfaringer med kvantitativ og kvalitative forskningsmetoder.

EVA K. ROBERTSON, Professor emeritus, Fakultet for sykepleie og helsevitenskap, Nord universitet. Veileder til Svein Bergem. Har i egen forskning erfaringer med både epidemiologisk (kvantitativ) innenfor folkehelse og jordmorfaget) og kvalitativ forskning.

Innledning

I doktorgradsavhandlingen *Aktivitetshjelpemidler, kunnskap og deltakelse: En studie om barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte sin erfaring, i møte med ulike tjenesteytere sin kunnskap og forståelse* framkom utfordringer med brukernes innflytelse i prosesser knyttet til aktivitetshjelpemidler. Deres medvirkning er dermed begrenset (Bergem 2021). Det vil si systemene er i liten grad åpne for utveksling av kunnskap, til tross for at brukers synsynspunkter skal legges stor vekt på og medvirkning er lovfestet som en rettighet (lovdata.no).

I denne studien ønsker vi å bidra til en dypere forståelse for de (kroppslige) erfaringer og kunnskap knyttet til aktivitetshjelpemidler som barn/unge, foresatte og tjenesteytere formidler. Vi drøfter hvordan kan slike erfaringer anerkjennes og gis rom for i det etablerte hjelpemiddelsystemet.

Aktivitetshjelpemidler ses i denne sammenheng som utstyr spesielt utviklet for at personer med funksjonsnedsettelse, som ikke kan bruke ordinært aktivitetsutstyr, skal kunne delta i fysisk aktivitet, lek og idrettsaktiviteter (Martin Ginis, Ma, Latimer-Cheung & Rimmer 2016; NOU 2010:5). Hensikten med aktivitetshjelpemidler er å fremme aktivitetsnivået, og derigjennom den sosiale deltakelsen for personer med funksjonsnedsettelse eller sykdom (NOU 2011:11). Foruten at aktivitetshjelpemidlene ikke bare må være teknisk utformet og fysisk tilpasset den enkelte, må de være funksjonelle i de sammenhenger og relasjoner de skal brukes. I tillegg er forhold som tilgang på, oppfølging og opplæring, men også ulike prosesser og lover og regler forbundet med aktivitetshjelpemidlene. Det viser til en kompleks prosess som også er kroppslig forbundet med aktivitetshjelpemidler (Bergem & Robertson 2022).

Barn og unge som har aktivitetshjelpemidler deltar og bruker sine aktivitetshjelpemidler i et bredt spekter av både organiserte og uorganiserte aktiviteter (Bergem & Robertson 2022). En studie av Bergem (2020) indikerer derimot at det er relativt mange barn og unge som har aktivitetshjelpemidler (spesielt sykkel), men at de i mindre grad brukes i idrettssammenheng.

Forskning viser at barn og unge med funksjonsnedsettelse deltar ikke mindre i aktiviteter på fritiden som følge mangel på interesse eller ønske om å delta, men på grunn av mangel på muligheter og tilrettelegging (Bult et al. 2010; Engel-Yeger, Jarus, Anaby & Law 2009; Imms 2008).

I norsk sammenheng viser det seg at det skjer en endring med barn/unge med funksjonsnedsettelsers sosiale deltakelse og deltakelse i fritidsaktiviteter allerede fra 10 års alderen (Baksjøberget, Nyquist, Moser & Jahnsen 2017; Wendelborg 2010). Et viktig grunnlag for at barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte får mulighet til å oppleve bevegelsesglede, være deltakende og oppleve at de blir inkluderte i sosiale sammenhenger på ulike arenaer i hverdagen, er å ha tilgang til optimale aktivitetshjelpemidler (Bergem & Robertson 2022).

En studie av Fallang, Østensjø og Øien (2008) viser at den sosiale deltakelsen som finner sted på ulike arenaer omfatter et kontinuerlig samspill mellom barna/de unge og andre barn, venner, foresatte og ulike andre tjenesteytere som er representert innenfor de ulike arenaene. Tilrettelegging av aktiviteter på ulike arenaer bidrar til at barn og unge med funksjonsnedsettelse øker sin deltakelse. Uavhengig av dette er det gleden og samspillet med venner og jevnaldrende som er den største motivasjonsfaktoren for å delta (Bergem 2021; Gjessing, Jahnsen, Strand & Natvik 2017; Huang, Sugden & Beveridge 2009; Majnemer et al. 2008; Nyquist 2012).

Aktivitetshjelpemidler kan dessuten spille en viktig rolle i deres liv, når det blant annet kommer å være selvstendige i aktiviteter i hverdagen (McMillen & Söderberg 2002; Shimmel, Gorter, Jackson, Wright & Galuppi 2013; Østensjø, Carlberg & Vøllestad 2005) og deltakelse i sosiale aktiviteter (Gjessing et al. 2017; Wressle & Samuelsson 2004). Mangel på hjelpemidler kan på den annen side være en barriere for fysisk aktivitet (Wahman, Biguet & Levi 2006). Eksempler på aktiviteter hvor tekniske hjelpemidler bidrar til økt aktivitet er lek, musikk, og deltakelse i kroppsøving (Besio 2004; Rodby-Bousquet & Häggglund 2010; Salminen 2008). Aktivitetshjelpemidler kan i så måte bidra til integrering og deltakelse i samfunnet; de utvikler kreativitet, styrker driv-/handlingskraft, selvtillit og sosial inkludering (Ravneberg & Söderström 2017; Shimmel et al. 2013).

Den foreliggende studien utgår ifra at kroppen er utgangspunkt for erfaringer og forståelse. Den utgår fra en tilnærming som er inspirert av fenomenologisk – hermeneutisk tenkning. I Merleau-Pontys (1994) kroppsfenomenologi blir kroppen fremhevet som et subjekt av konkrete erfaringer. Det er kroppene våre som er det primære med tanke på å forstå verden. Martinsen (2009) skriver at i fenomenologiske studier utdypes erfaringers mangfold knyttet til situasjoner. Det er noe som dannes og vi tilegner oss ved at vi er involvert i praksiser og situasjoner. Martinsen (2009) og Lindseth (2017) skriver at det ligger erfaringer i praksis og situasjoner, i handlingen. Å gjøre seg erfaringer er å forstå, og det å stille seg åpen i en situasjon. Det vil si at erfaringen vil være situasjonsavhengig.

Sheets-Johnstone (2016) påpeker at *bevegelse* er ‘pre-linguistic’, før-språklig, våre tidlige erfaringer som blir inkorporert i våre kropp og derfor kan sees som våre morsmål (Løgstrup 1983; Sheets-Johnstone 2016; Winther 2014). For barn med medfødte funksjonsnedsettelse og vansker med kroppsbevegelser kan mulighetene for å utvikle sine bevegelser og få bekreftelse bli utfordret. Aktivitetshjelpemidler kan derfor sees som en avgjørende mulighet for å oppdage sin egen kropp og utforske sine bevegelser.

Hensikten med denne studien er å bidra til en dypere forståelse for de (kroppslige) erfaringer og kunnskap knyttet til aktivitetshjelpemidler som barn/unge, foresatte og tjenesteytere formidler. Vi drøfter hvordan kan slike erfaringer anerkjennes, gis rom for å få reell innflytelse i det etablerte hjelpemiddelsystemet, i tråd med brukermedvirkning som lovfestet rettighet.

Metode

Studien er en deskriptiv kvalitativ studie. Kvalitative metoder utledes fra fenomenologi (erfaring), hermeneutikk (fortolkning) og eksistensialisme (enkeltindividets eksistens). I denne sammenheng i form av levende beskrivelser fra barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte, og ulike tjenesteytere.

I en vitenskapsteoretisk sammenheng er studien basert på en *praktisk kunnskap* tradisjon, hvor praksisforskning og yrkesutøvelse er særlig re-

levant (Lindseth 2018; McGuirk & Methi 2015). I praktisk kunnskap står erfaring og kunnskap i handling sentralt (Olsen & Oltedal 2007). Den praktiske kunnskapen er *situasjons- og kontekstavhengig* (Halås 2012). Det har i de seneste årene meldt seg et behov for praksisnær forskning i ulike praksiser eller virksomheter (Lindseth 2017), som fordyper vår forståelse for hvilken kunnskap som er gyldig. Den foreliggende studien baserer seg på dette kunnskapsbehovet for praksisnær forskning.

I det moderne verdensbildet blir vi utelukkende forledet til å rette oppmerksomheten utover, forledet mot fenomenenes målbare egenskaper. Vi trenger også å rette oppmerksomheten refleksivt mot vår levde erfaring. En fenomenologisk tilnærming, slik vi ser den, har inspirert oss i tilnærmingen til intervjuer, samtaler og analyser av disse i denne studien. Ifølge Wolf (2017) er fenomenologi en filosofisk bevegelse som forsøker å både «avdekke og klargjøre den verden som mennesker umiddelbart lever i». Gjennom handlinger erfarer vi med våre kroppene den verden vi er en del av. Handlingene og erfaringer utgår fra våre kroppslige ståsteder i den enkeltes livsverden (Løgstrup 1983; Martinsen 2009; Merleau-Ponty 2002; Sheets-Johnstone 2014, 2016; Wolf 2017). Menneskets bevegelse er vår måte å være til stede i verden på (Merleau-Ponty 1994). I bevegelse ligger det derfor kunnskap. Gjennom kroppslig bevegelse kan vi overføre eller formidle vår kunnskap (Duesund 1999). Praksisrommet er veldig komplekst, og forskning er alltid avhengig av øyene som ser, ifølge Winther (2013). I den foreliggende studien streber vi etter at de komplekse situasjoner i hverdagen til barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte, og ulike tjenesteytere skal fremgå av deres egen fremstilling av erfaring med og kunnskap om aktivitetshjelpemidler.

Utvalg

Utvalget i studien består av barn og unge med funksjonsnedsettelse til og med 30 år og foresatte¹, og representanter fra NAV Hjelpemiddelsentraler², kommunale ergoterapeuter/fysioterapeuter og trenere/ledere i idrettslag og foreninger. Barna og de unge er de som er i sentrum når det kommer til det å få og bruke aktivitetshjelpemidler (utredning, tilpassing, opplæring og oppfølging) i forskjellige aktiviteter på ulike arenaer, og det å delta i sosiale fellesskap i hverdagen. Det er gjennom å la de formidle sine opplevelser og erfaringer, verbalt eller gjennom kroppslige bevegelser, vi kan få rikere innsikt og forståelse om kunnskap som de besitter (Mayall 2008).

Tabell 1. *Oversikt over inkluderte deltakere.*

Deltaker	Antall
Gutt <13 år	1
Ung voksen (gutt) >18 år	1
Jente >13 år	1
Ung voksen (jente) >18 år	1
Foresatte	2
Fysioterapeut	1
Ergoterapeut	1
Trener	1
NAV Hjelpemiddelsentral	2

I Bergem (2021) sin doktorgradsavhandling inngår totalt 34 intervjuer/samtaler. Deltakerne ble rekruttert ved at NAV hjelpemiddelsentraler, Beitostølen Helse- og idrettsanlegg, Valnesfjord Helse- og idrettsanlegg og Norges Idrettsforbund opprettet kontakt med aktuelle kandidater. Eller at en-

-
- 1 Denne mål- og aldersgruppen er valgt på bakgrunn av at studien har blitt gjennomført ved Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse (NKBUF) hvor dette er hovedmålgruppen.
 - 2 I Norge er det Nye Arbeid- og Velferdforvaltningen (NAV) hjelpemiddelsentralene som har et overordnet, koordinerende ansvar for hjelpemidler i fylkene. Å distribuere hjelpemidler i samsvar med NAVs regler er deres administrative ansvar.

kelt personer tok direkte kontakt med Bergem³. De som ble invitert til å delta i studien fikk tilsendt informasjonsskriv og samtykkeerklæring med tanke på deltakelse. Den foreliggende studien er basert på 11 av intervjuene/samtalene. Tabell 1 viser en oversikt over deltakerne som ble inkludert i analysene i den foreliggende studien.

Intervju og samtale

Intervjuene med ungdommer, unge voksne og foresatte, og ulike tjenesteytere ble gjennomført som semi-strukturerte intervju, mens intervjuene/samtalene med de yngste barna hadde mer struktur. Intervjuene med foresatte ble gjennomført som individuelle intervju og/eller parintervju (Bergem & Robertson 2022), mens intervjuene med ulike tjenesteytere ble gjennomført som individuelle intervju og/eller fokusgruppeintervju (Bergem & Robertson 2019). Spørsmål til ungdommer, unge voksne, foresatte og ulike tjenesteytere ble stilt på en sånn måte at de måtte beskrive og reflektere rundt de aktuelle temaene for studien. Eksempel på spørsmål som ble stilt til ungdommer, unge voksne og foresatte var: «Fortell meg om dine/deres erfaringer med aktivitetshjelpemidler?» og «Hvordan synes du aktivitetshjelpemidlet fungerer for deg?». Spørsmålene ble også fulgt opp med følgespørsmål som «Kan du fortelle mer?». Sentrale spørsmål til ulike tjenesteytere: «Hvordan opplever du at dagens hjelpemiddelsystem fungerer generelt og aktivitetshjelpemiddelsystemet spesielt?» Spørsmålet kunne bli fulgt opp med oppfølgingsspørsmål som: «Hva fungerer? Kan det gjøres eventuelle forbedringer?».

Spørsmål som ble stilt til de yngste barna var for eksempel: «Hvordan synes du aktivitetshjelpemidlet er å bruke?» Dette var en type spørsmål som kunne bli fulgt opp med oppfølgingsspørsmål som «Hvordan føler du deg når du bruker aktivitetshjelpemidlet?» eller «Fikk du selv være med å bestemme slik at aktivitetshjelpemidlet passet til deg?»

3 Se «Barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte sine erfaringer med aktivitetshjelpemidler i sin hverdag» (Bergem & Robertson 2022) og «Ulike aktører og tjenesteyteres erfaringer med å samhandle på aktivitetshjelpemiddelområdet for barn og unge med funksjonsnedsettelse» (Bergem & Robertson 2019) for nærmere beskrivelse av rekruttering- og utvalgsprosessen.

I intervjuene og samtalene, og i analysene av datamaterialet har førsteforfatter og andreforfatter strebet etter å være til stede med sine «blikk». I interaksjonen mellom forsker(ne) og deltakeren(e) skapes det kunnskap gjennom intervjuer og samtaler (Kvale & Brinkmann 2017). For å utvikle kunnskap er vi gjensidig avhengig av hverandres kunnskap. I denne sammenheng deltakeren(e) sin erfaring og kunnskap fra sitt hverdagsliv og forskernes knyttet til en gjenkjennbar erfaring og kunnskap (Kvale & Brinkmann 2017).

Analysetilnærming

Inspirert av en filosofisk fenomenologisk-hermeneutisk grunn-tenkning bestreber vi å bevege oss nært erfaringenes og situasjonenes mangfold, som formidles av deltakerne i samtalene. Dette gjør vi for å kunne tyde aspekter av fenomener som sjelden blir beskrevet eller tatt hensyn til (Kvale & Brinkmann 2017; Martinsen 2009). Dessuten streber vi i de fortolkende beskrivelsene etter å ha oppmerksomhet på de kroppslige opplevelsene og erfaringene som formidles i samtalene, ut fra de inntrykk førsteforfatteren hadde vært mottakelig for, stemt og oppmerksomt til stede i. Som Martinsen skriver: «Det er en pendelbevegelse mellom tydning, fortolkning og refleksjon» (Martinsen 2012:16). Det var en prosess med ettertanke, refleksjon og utdypende diskusjon. Denne prosessen ledet frem til temaene *Å lytte til kroppslige erfaringer* og *Å få innsikt i hva optimale og individuelt tilpassede aktivitets-hjelpemidler betyr*.

Etiske vurderinger

All informasjon er behandlet uten deltakernes personidentifikasjon. Det ble utarbeidet ulike informasjonsskriv og samtykkeskjema for barn (<15 år), ungdom (16–17 år) og voksne (>18 år), samt for ulike tjenesteytere. Foresatte til deltakende barn/unge ble oppfordret til å gjennomgå informasjonsskriv og samtykkeskjema sammen, for å sikre at barnet/den unge hadde fått med seg hensikten med studien. For å ivareta barna/den unge og foresattes anonymitet, er enkelte deltakeres aktivitetshjel-

pedidler og aktiviteter omtalt i generelle former i artikkelen, da disse er særegne for enkelte av deltakerne, og kan avsløre deres identitet.

Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD)⁴ og Arbeids- og velferdsdirektoratet, Sikkerhetsseksjonen har vurdert og godkjent studien.

Funn og drøfting

Fortellingene i dette kapitlet løfter eller beskriver de ulike dimensjonene som vokste frem i datamaterialet. I analysene fremkom temaene «Å lytte til kroppslige erfaringer» og «Å få innsikt i hva optimale og individuelt tilpassede aktivitetshjelpemidler betyr». For hvert tema skrives tekst og sitater frem, etterfulgt av drøfting.

Å lytte til kroppslige erfaringer

I dette avsnittet belyser vi barn og unge med funksjonsnedsettelse, foresatte og ulike tjenesteyteres erfaringer. Det er fokus på de kroppslige erfaringene som deltakerne delte i intervjuer og samtaler. Deltakerne reflekterte over sin kunnskap om egen kropp og erfaringer med søknader, utprøving, tilpassing og bruk av aktivitetshjelpemidler.

Det er kun barn/unge med funksjonsnedsettelse som har erfaringer og kunnskap om egen kropp og opplevelse av å bruke et aktivitetshjelpemiddel. Som når barn/unge uttrykker: «Det var helt sykt forskjell, fordi det var kjempelett og lett å bevege seg. Det gir meg ganske mye mer å bruke et aktivitetshjelpemiddel som er laget sånn» (Jente <13 år).

Med et godt tilpasset aktivitetshjelpemidlet legger ikke barna/de unge lenger merke selv hjelpemidler, men de beveger som om aktivitetshjelpemidlet er en del eller forlengelse av kroppen: «Jeg tenker ikke på at jeg har det [festet til kroppen] [...] Jeg ble bitt av basillen» (Ung voksen gutt >18 år).

Tjenesteytere fortalte også om hvordan de gjennom å være oppmerksomme kunne få del av barn/unges (kroppslige) erfaringer. «[...] han

⁴ NSD ble nedlagt 1. januar 2022 og oppgavene overført til Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, [Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør](#)

visste hva han trengte, og vi kunne gå gjennom hva som er lurt og ikke lurt. Han var veldig tydelig på [det og] hadde nok kunnskap selv. Mer enn jeg hadde. Jeg har vel lært av ham» (Ergoterapeut).

Formen for kunnskap som ergoterapeuten i sitatet ovenfor løfter frem, er det Collins (2010) kaller kollektiv taus kunnskap. Denne kunnskapen kan bare tilegnes gjennom dialog. I denne sammenheng vil det si at tjenesteyterne/profesjonelle som opplever at de mangler kunnskap knyttet til aktivitetshjelpemidler «spiller» på erfarne brukere av aktivitetshjelpemidler sine erfaringer, kunnskap og «blikk». Utgangspunktet for den enkelte sitt «blikk» er dens ståsted, og erfaringsbaserte kunnskap.

I tillegg løftet tjenesteytere at de trenger å ha en dialog med leverandører som har spisskompetanse på sine aktivitetshjelpemidler og erfaringer med hva som trenges kroppslig å tilpasses. I de tilfellene hvor dette forekommer erfarer terapeutene at det fungerer godt og at de og leverandør kommer frem til gode løsninger. En fortalte: «[...] de [leverandør] kjenner sitt produkt og de har lært seg mulighetene til sitt produkt. Jeg kjenner min bruker og vet hva som må til der, og det pleier jo å utfylle hverandre [...]» (Ergoterapeut).

Tidligere fortalte terapeutene at de kunne spille på lag med leverandørene, noe som de erfarte var tidsbesparende og fordelaktig for brukerne av aktivitetshjelpemidler (Bergem 2021). Hvis ergo-/fysioterapeuter og leverandører ikke kan ha denne dialogen, hvordan kan man da vite om barn/unge og foresatte ender opp med en god løsning i valg av aktivitetshjelpemiddel?

En ungdom reflekterer over sine kroppslige erfaringer og opplevelser med kontakter i hjelpemiddelsystemet. Ungdommen forteller: «Uansett den som har ansvaret burde jo også ta på seg den biten med å tilpasse [...] høre på det brukeren har å si og ikke bare følge standardboka. Hvordan ting skal være, fordi det er ikke sikkert jeg vil ha det sånn som boka sier [...]» Ung voksen jente >18 år). Det å bli lyttet til og sett som et unikt menneske er det mange barn/unge/foresatte som uttrykker at de trenger: «Det er ikke alltid min stemme blir hørt eller vektlagt» (Ung voksen jente >18 år). Noen forteller at de har vært heldige: «Vi har vært på arenaer hvor de har vært opptatt av det samme som oss» (Foresatt). De reflekterer over at ikke alle skjønner hvor viktig det er å ha gode hjel-

pemidler, og påpeker at «Hjelpemiddelsystemet har ikke utviklet seg i barnas favør» (Foresatt).

Da barn/unge kan ha vansker med å beskrive sine erfaringer og formulere seg verbalt er «blikket» avgjørende i denne sammenhengen. «Blikket» innebærer å forstå hvordan ting henger sammen i hendelser eller forstå hvordan man handler i ulike situasjoner (Lindseth 2012; Wolf 2017). «Blikket» vil være avhengig av hvilke perspektiver vi har, hva vi observerer utfra og stedet vi ser fra (Edvardsen 2013; Duesund 1999; Lindseth 2012; Meløe 2012; Meløe 1997; Seikkula & Arnkil 2017). Barn og unge med funksjonsnedsettelse og ulike profesjonsutøvere kan ha «blikk» for ulike behov og ønsker når det gjelder aktivitetshjelpemidler.

Ergo-/fysioterapeuter trekker frem dialogen med leverandører som betydningsfull i utredningsarbeidet og i forbindelse med eventuelle tilpassinger av aktivitetshjelpemidler. De utvikler og utdyper sin kunnskap med dialog i samhandling. Terapeutene har kjennskap og en relasjon til de barna/unge de har oppfølgingsansvar for, mens leverandørene kjenner de hjelpemidlene de formidler. Denne type samhandling erfarer de at fungerer godt og fører frem til gode løsninger i valg av aktivitetshjelpemiddel og eventuelle tilpasninger (Bergem & Robertson 2019).

Med godt tilpassede aktivitetshjelpemidler erfarte barn/unge at hjelpemidlet blir en del av eller forlengelse av kroppen. Disse kroppslige erfaringene ga mye glede og bidrar til deltakelse i sosiale fellesskap, men også mulighet til selvstendighet og det å kunne utfordre seg selv. En fortalte: «Det er dette jeg vil drive med. Det er jo trening selv om jeg sikkert ikke blir supersprek av det, så er det bevegelse. Det at jeg fikk eget aktivitetshjelpemiddel har bidratt til at jeg kan gjøre mer på egenhånd» (Jente <13 år).

Mens et barn erfarte at: «Aktivitetshjelpemidlene er gøy å bruke, og jeg trenger de ellers hadde jeg ikke klart å gjøre noe. Jeg er jo egentlig veldig selvhjulpen» (Gutt <13 år).

Det viser til hvilken betydning aktivitetshjelpemidler kan ha i livet både for barnet/den unge, og resten av familien, noe som foresatte fortalte: «Barna smiler fornøyd og viser stor glede når de blir plassert i aktivitetshjelpemidlet sitt. Det blir en glede for hele familien når vi kom-

mer oss ut sammen. Dette aktivitetshjelpemidlet har vært en lykke fra dag en» (Foresatt).

Ulike tjenesteytere uten funksjonsnedsettelse er ikke kroppslig i stand til å fornemme eller utfra egen livsverden sette seg inn i barnet/den unge sin situasjon eller se fra samme sted (Meløe 1997; Meløe 2012). Barn/unge sin kroppslige erfaring med aktivitetshjelpemidler og tilpasninger er det bare de som kan tilegne seg. Denne kunnskapen kan være vanskelig for brukerne av aktivitetshjelpemidler å gjøre eksplisitt og blir derfor taus. Møter «kropp til kropp» har stor betydning for tjenesteyteres utøvelse av sine tjenester, spesielt blant tjenesteytere som har tett kroppslig kontakt med barn og unge. Dette er tjenesteytere som må være ekstra oppmerksomme på hvordan de opptrer i det mellomkroppslige rommet med nærvær og respekt. Her blir både barnet/den unge og tjenesteyteren sine kropp mer synlig og de kroppslige bevegelsene oppleves tydeligere (Winther 2014). En betydning av erfaringsbasert eller taus kunnskap som Molander (1996) og Duesund (1999) henviser til er det som er *tauset* – det som ikke har fått stemme eller har blitt tillatt å ha en stemme. Det gjelder ikke først og fremst å få artikulere hva man kan, men snarere muligheten til å stå for- og få anerkjennelse for hva man kan og den kunnskap man har. Det å ugyldiggjøre og overse brukerens stemme kan være tilfellet mellom bruker og tjenesteytere knyttet til aktivitetshjelpemidler. Barna/de unge får uttrykt sin kroppslige kunnskap gjennom å bruke aktivitetshjelpemidlene, og kunnskap skapes og utvikles samtidig som den praktisk utøves eller gjøres. Her kan tjenesteytere som er kroppslig nærværende bidra støttende, slik at kunnskap skapes og utvikles samtidig som den praktisk utøves eller gjøres.

Å få innsikt i hva optimale og individuelt tilpassede aktivitetshjelpemidler betyr

Dette avsnittet belyser barn og unge med funksjonsnedsettelse, foresatte og ulike tjenesteyteres erfaringer med hjelpemiddelsystemet, og betydningen av optimale og individuelt tilpassede aktivitetshjelpemidler. Med *optimale aktivitetshjelpemidler* menes i denne studien at aktivitetshjelpemidlene må være teknisk utformet, tilpasset og dekke det

enkelte barn/unge og foresatte sitt behov og bruksområde. I tillegg må aktivitetshjelpemidlene oppleves nyttige å ha, være motiverende å bruke og se estetisk tøffe og sporty ut.

En ungdom fortalte sine om sine erfaringer i kontakter med hjelpemiddelsystemet:

Det er ikke alltid min stemme blir hørt eller vektlagt. Jeg har noen litt mindre vellykkede opplegg som jeg ikke fikk bestemme så mye på selv, og da var jeg heller ikke motivert til å bruke de og da ble de heller ikke brukt» (Ung voksen jente >18 år).

De kommunale ergo- og fysioterapeutene forteller at de er opptatt av at barn/unge skal få best mulige aktivitetshjelpemidler. Men de forteller også at de må forholde seg til det forvaltningsmessige i hjelpemiddelsystemet til NAV når det skal søkes og innvilges aktivitetshjelpemidler. Det er også noe representanter fra NAV hjelpemiddelsentraler forteller:

Vi skal strengt tatt ikke dekke den optimale løsningen, men den skal være hensiktsmessig. Kommer det en oppdatering på en sykkel for eksempel, så får vi plutselig masse søknader på bytte. Da vurderer vi ganske strengt i forhold til at det du har, har jo fungert og da er det ikke noen automatisk oppgradering bare for at det finnes utstyr på markedet som er bedre. Da må de tilpasse hvor de sykler (NAV Hjelpemiddelsentral).

Søknader utover det hensiktsmessige krever ekstra argumentasjon og begrunnelse for barnet/den unge sitt behov. Ergoterapeuter/fysioterapeuter løfter at det i utgangspunktet ikke skal søkes og innvilges løsninger som kan oppfattes som optimale. En fysioterapeut forteller: «Det skal ikke være det optimale, men akkurat det du trenger. Det er faktisk ikke en menneskerett å stå på ski har vi hørt». Mens en ungdom reflekterer utfra sin lange erfaring med ulike aktivitetshjelpemidler og møter med hjelpemiddelsystemet. Ungdommen uttrykker:

Selv om læreboka har sagt at sånn og sånn skal det være så må man på en måte tenke litt utenfor boksen, fordi at man trenger individuelle justeringer. Jeg kan ha to like hjelpemidler, samme type og

samme tilpasninger og sånt, men de kan kjennes helt annerledes ut eller forskjellig ut (Ung voksen jente >18 år).

Hva tjenesteytere vurderer som et aktivitetshjelpemiddel er avhengig av hvilken kontekst de handler og opererer innenfor: «Det har blitt et mye mer byråkratisk system [...] veldig firkantet og lite fleksibelt [...] Det er ikke til det beste for brukerne våre» (Fysioterapeut).

For at barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte skal få, for dem, et best mulig aktivitetshjelpemiddel er de prisgitt andre tjenesteyteres dialog og relasjon. Det at barn/unge med funksjonsnedsettelse og foresatte opplever å være på en slags «bortebane» innenfor for hjelpemiddelssystemet, kan føre til at de inntar en tilbakeholden og forsiktig holdning og fremtoning. Foresatte forteller:

Det er jo den erfaringen du får over mange, mange år. Vi har brukt 10 år på å lære å kjenne systemet. Hvis du kommer helt ny i det her systemet så vil du ikke vite noen ting om noe. For de som har hatt uflaks og fått et handikap håper jeg ikke de her ordningene blir borte. Det er det som er den store skrekken (Foresatt).

Erfaringsbasert kunnskap er kroppslig kunnskap som ikke kun kan uttrykkes verbalt, men gjennom bevegelser eller kroppslige handlinger/ferdigheter. Dette er kunnskap som ofte erverves over lengre tid og gjerne gjennom samhandling (Kultur- og kirke departementet 2009).

Ved i denne sammenheng å tillegge ulike tjenesteytere/profesjonelle for mye respekt eller tillit blir deres kunnskap og tilnærming i fokus og kan lett medføre at barna/de unge og foresattes egne opplevelser og erfaringer med egen kropp ikke vektlegges (Hogarth 2001).

Bergem og Robertson (2019) hevder at representantene ved NAV hjelpemiddelsentraler, som har et «blikk» fra systemnivå, fokuserer for eksempel «sitt blikk» eksplisitt og implisitt på at aktivitetshjelpemidlene for barna/de unge skal være nødvendige, funksjonelle, de enkleste, og de rimeligste. Det vil si at det hensiktsmessige er i fokus, og ikke det optimale. Innenfor et forvaltningsmessig system, som aktivitetshjelpemiddelområdet, dominerer et målrasjonelt kunnskapssyn (Bergem 2021). Med et målrasjonelt kunnskapssyn av instrumentell art som dominerende, mister man samhandlingen eller «samspillet»

mellom ulike vurderinger (Molander 1996). Fagfolk som jobber veldig metodebasert kan ha vansker med å jobbe dialogisk med brukerne (Seikkula & Arnkil 2017). Det vil også motvirke intensjoner med lovfestet rettighet om brukermedvirkning. Seikkula og Arnkil (2017) hevder at ved dialogisitet forholder individet seg til omgivelsene og tilpasser seg andre individer sine ytringer og konteksten. Dette kan relateres til aktivitetshjelpemiddelområdet, der barn/unge er forskjellige, og har ulike og unike utfordringer og behov. For å komme frem til optimale og individuelt tilpassede aktivitetshjelpemidler må det føres en dialog med den enkelte. Ulike tjenesteytere sitt «blikk» må tilpasses barn/unge/foresatte sitt «blikk», for å komme frem til de beste løsningene for barna/de unge og foresatte.

Den individuelle forståelsen ulike tjenesteytere og barn/unge med funksjonsnedsettelse tilegner hjelpemidler har betydning for om hjelpemidlene vil bli brukt eller ikke. Her kan både det om hjelpemidlene er optimale og hvordan brukerne av hjelpemidlene opplever at de selv fremstår i sosiale sammenhenger spille inn (Pape et al. 2002).

Fra NAV hjelpemiddelsentralene reflekterte de over at aktivitetsdagene, som en av NAV hjelpemiddelsentralene arrangerer, omhandler mer enn bare utprøving, tilpassing eller opplæring i bruk av aktivitetshjelpemidler. De bidrar til «[...] nye vennekonstellasjoner, finne en treningskamerat eller en treningsprater, og familier som har blitt venner. [...] dem har et treffpunkt i forhold til det sosiale og knytter litt bekjentskap som også har betydning» (NAV hjelpemiddelsentral). Det at idretten blir noe mer enn bare den fysiske treningen erfarte også trenere i idrettslag: «Han kan være i lag med andre, ikke sant. [...] Nå er han med på døvefotball, så for han tror jeg det her betyr voldsomt mye både fysisk og sosialt» (Trener).

Barn og unge påpekte at: ”Det sosiale er veldig, veldig viktig. Det er det idrett egentlig handler om” (Ung voksen gutt > 18 år). Det er noe som de foresatte også hevdet: ”[Det]handler om det sosiale, og at han kan være med i en aktivitet som også andre venner holder på med. Noe av det viktigste med aktiviteten er samholdet” (Foresatt).

Barn og unge med funksjonsnedsettelse deltar sjeldnere i fritidsaktiviteter, spesielt idrett og andre fysiske fritidsaktiviteter, enn barn uten funksjonsnedsettelse gjør (Majnemer et al. 2008; Nyquist 2012). Sheets-Johnstone (2016) hevder at ved å støtte barn/unges nysgjerrig-

het, og driv-/handlingskraft kan vi påvirke deres sosiale deltakelse. Det er ulike verdier som oppleves som viktige for deltakelse. Ifølge Hammel et al. (2008) er det å være engasjert i aktiviteten, at aktivitet oppleves meningsfull, og at man har mulighet for å ta egne valg og være sosialt inkludert avgjørende for den enkeltes deltakelse.

Optimale aktivitetshjelpemidler bidrar positivt til barn og unges aksjonsradius, driv-/handlingskraft og selvstendighet, og at de kommer seg ut sammen med venner og familie (Bergem & Robertson 2022). Nyquist et al. (2016) viser at gleden barn og unge med fysiske funksjonsnedsettelse opplever ved å delta i fysiske aktiviteter på fritiden, har stor betydning for om de fortsetter å delta.

Avsluttende betraktninger

I funn- og drøftingsdelen i denne studien streber vi etter dypere forståelse for de erfaringer som barn/unge, foresatte og tjenesteytere formidlet i samtaler og intervjuer knyttet til aktivitetshjelpemidler og hjelpemiddelsystemet i Norge.

Selv om tjenesteytere verken kan eller vil tenke eller føle det samme som barn/unge med funksjonsnedsettelse og foresatte, trengs en større bevissthet om å anerkjenne og vise respekt for deres kroppslige erfaringer. Derigjennom vil man verdsette deres opplevelser, erfaringer og kunnskaper knyttet til aktivitetshjelpemidler og tilrettelegging for bruk av denne type utstyr i forskjellige aktiviteter på ulike arenaer i hverdagen. Det å være sansende, oppmerksom og følende tilstede kan gi rikere innsikt og kroppslig fornemmelse i barn/unges erfaringer i ulike situasjoner, og det de måtte oppleve og uttrykke både med ord, bevegelse og kroppsspråk (Martinsen 2009; Winther 2014). Dette gjelder kanskje særlig for barn og unge og andre som i mindre grad kan ha forutsetninger til å formidle eller uttrykke seg skriftlig eller verbalt. Ord er også kroppslig og ord er en del av et uttrykk. Og uttrykk er kroppslig. Alle bevegelser er kommunikasjon. Alle bevegelser er en del av en meningsfull prosess. At bevegelseserfaringer tidlig blir inkorporert i kroppen våre vil si at bevegelse kan sees som del av vårt morsmål (Sheets-Johnstone 2016). Selv om vi ikke uttrykker oss verbalt med ord, snakker vi alltid «med» kroppen (Winther 2014). Bevegelse, eller selvbevegelse,

er en kilde til kunnskap (Sheets-Johnstone 2016). Det handler også om hvilken kunnskap som blir sett på og regnet som kunnskap og dermed respektert eller oversett. Disse forholdene må forbedres, det vil si: forholdet mellom person og profesjon både teoretisk og praktisk.

Dialogen og relasjonen mellom ulike tjenesteytere og mellom ulike tjenesteytere og barn/unge og foresatte vil kunne være av avgjørende betydning. Martinsen (1991) skriver at det finnes verdifull erfaringskunnskap hos profesjonsutøvere som er usynlig og i større eller mindre grad overkjøres eller begrenses av instruksjoner og føringer som er bestemt av andre profesjonsutøvere innenfor sitt eget system. Det blir en utfordring for hvordan fagligheten spiller med i tydingen av situasjonen (Martinsen 2012:15). Det er vanskelig og utfordrende å være tydende til stede når organisering av arbeidet og faglighet blir gjort til rutine (Martinsen 2012). Øye et al. (2018) peker på at profesjonsutøvere underkastes samfunnsskapt befalinger som kan stride dypt imot deres egen forståelse som profesjonsutøvere. Ulike profesjonsutøvere kan derfor få vansker med å utføre det de ønsker. Det gjelder spesielt når tjenesteytere innen aktivitetshjelpemiddelområdet opplever systemet som byråkratisk og lite fleksibelt. I dette tilfellet at systemet ikke er til det beste for barn/unge med behov eller ønske om aktivitetshjelpemidler. Uansett er dette noe som hele veien vil berøre barna og de behov og muligheter de har eller blir tilbudt i sine liv.

Ulike tjenesteytere sitt «blikk» må tilpasses barn/unge/foresatte sitt «blikk», for å komme frem til de beste aktivitetshjelpemidlene og tilpasningene for barna/de unge og foresatte. Vi skal dra nytte av de ulike kyndige «blikkene» til ulike tjenesteytere, og deres ulike steder å se fra, som Meløe (2012) uttrykker det. Kyndige «blikk» er å være bevisst sin egen kropp som tjenesteyter (profesjonell) og de fenomenologiske kroppene. Dette for å kunne bli et stemt instrument (Winther 2014; Kjær 2014; Hansen 2014). Ulike tjenesteyterne må ha forståelse for hverandres praksiser, og hvem de er til for. I dette tilfellet de barna/unge som skal ha og bruke aktivitetshjelpemidler. «Blikket» til barna/de unge og foresatte blir dermed også et viktig kyndig «blikk» i denne sammenhengen. Og for å oppfylle lovfestede rettigheter om brukermedvirkning må ulike tjenesteyterne spille på lag med barna/de unge eller foresatte som skal ha eller har aktivitetshjelpemidler. Det må være et samspill hvor de nyttiggjør og deler hverandres erfaringer og kunn-

skap, for å komme frem til gode løsninger som dekker barn/unge og foresatte sine behov.

Til tross for lovfestede rettigheter om medvirkning, innflytelse og at brukers synspunkter skal legges stor vekt stiller vi spørsmål om hvordan det omhandles innenfor området aktivitetshjelpemidler. For å få reell brukermedvirkning innenfor aktivitetshjelpemidler må barn og ungdommer sine kroppslige erfaringer anerkjennes som kunnskap innen området aktivitetshjelpemidler. I mangel på oppmerksomhet oversees lett kroppslige erfaringer. Det handler om «å være mottakelig, stemt og oppmerksomt tilstede» (Martinsen 2012:15). Det er forskjell på barn/unge og tjenesteyteres virkelighetsbilde. De har ulike utgangspunkt for sin hverdag og praksisutøvelse. Det trengs derfor et forvaltningsmessig system innenfor aktivitetshjelpemiddelsområdet med økt bevissthet om hvem det er til for, og der samspill og praktisk erfaringskunnskap fra brukere av aktivitetshjelpemidler og tjenesteytere legges til grunn for ulike vurderinger.

Dette er aspekter som har betydning for hvordan ulike tjenesteytere både tyder og fortolker, hvilken forståelse de har for hvordan barna oppfatter sin egen virkelighet. Ulike tjenesteytere bør blant annet anerkjenne og anvende barns egen kroppslige kompetanse i tilpasning av hjelpemidler. For å komme frem til de beste løsningene, forutsetter det et «blikk» sammensatt både fra barn/unge/foresatte og ulike tjenesteytere sin side.

Referanser

- Baksjøberget, P. E., Nyquist, A., Moser, T. & Jahnsen, R. (2017). Having Fun and Staying Active! Children with Disabilities and Participation in Physical Activity: A Follow-Up Study. *Physical & Occupational Therapy In Pediatrics*, 37(4), 347-358.
- Bergem, S. (2021). *Aktivitetshjelpemidler, kunnskap og deltakelse. En studie om barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte sin erfaring, i møte med ulike aktører og tjenesteytere sin kunnskap og forståelse.* (Doktorgradsavhandling). Nord universitet, Bodø.
- Bergem, S. (2020). Knowledge among important actors in the field of adaptive equipment for young people with disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 15(1), 109-118. DOI: 10.1080/17483107.2018.1538393

- Bergem, S. & Robertson, E. K. (2022). Barn og unge med funksjonsnedsettelse og foresatte sine erfaringer med aktivitetshjelpemidler i sin hverdag. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 25(4), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.18261/tfv.25.4.1>
- Bergem, S. & Robertson E. K. (2019). Ulike aktører og tjenesteyteres erfaringer med å samhandle på aktivitetshjelpemiddelområdet for barn og unge med funksjonsnedsettelse. *Ergoterapeuten* 1, 42-56.
- Bult, M. K., Verschuren, O., Gorter, J. W., Jongmans, M. J., Piskur, B. & Ketelaar, M. (2010). Crosscultural validation and psychometric evaluation of the Dutch language version of the Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) in children with and without physical disabilities. *Clinical Rehabilitation*, 24(9), 843-853. DOI:0269215510367545
- Collins, H. (2010). *Tacit & Explicit Knowledge*. Chicago: University and Chicago Press.
- Duesund, L. (1999). *Kropp, kunnskap og selvoppfatning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engel-Yeger, B., Jarus, T., Anaby, D. & Law, M. (2009). Differences in patterns of participation between youths with cerebral palsy and typically developing peers. *American Journal of Occupational Therapy*, 63(1), 96-104.
- Fallang, B., Østensjø, S. & Øien, I. (2008). Physical activity in children. Which activities do they prefer? 20th conference in EACD: Early diagnoses implies early intervention 2008. Zagreb. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 5(114), 23. DOI: 10.13140/RG.2.1.1593.4483
- Gjessing, B., Jahnsen, R. B., Strand, L. I. & Natvik, E. (2017). Adaptation for participation! Children's experiences with use of assistive devices in activities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 13(8), 803-808.
- Halås, C. T. (2012). *Ungdom i svev – Å oppdage muligheter med utsatte grupper*. (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Nordland, Bodø.
- Hammel, J., Magasi, S., Heinemann, A., Whiteneck, G., Bogner, J. & Rodriguez, E. (2008). What does participation mean? An insider perspective from people with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 30(19), 1445-1460. DOI: 10.1080/09638280701625534
- Hansen, B. (2014). Indtryk der setter spor – professionelle møder i sundhedsvæsenet. I H. Winther (red.), *Kroppens sprog i profesjonell praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikasjon* (s. 40-54). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Hogarth, R. M. (2001). *Educating Intuition*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Huang, I.-C., Sugden, D. & Beveridge, S. (2009). Children's perceptions of their use of assistive devices in home and school settings. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 4(2), 95-105. DOI: 10.1080/17483100802613701

- Imms, C. (2008). Children with cerebral palsy participate: A review of the literature. *Disability and Rehabilitation*, 30(24), 1867-1884. DOI: 10.1080/09638280701673542
- Kjær, T. A. (2014). Mennesket taler først med kroppen – idéhistoriske og sansfilosofiske perspektiver på forholdet mellom person og profession. I H. Winther (red.), *Kroppens sprog i professional praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikasjon* (s. 40-54). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Kultur- og kirke departementet. (2009). Framtidas museum – Forvaltning, forskning, formidling, fornying (Meld. St. 49 (2008-2009)). Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lindseth, A. (2018). Praktisk kunnskap som fag- og forskningsområde. I I. J. Danielsen & J. Alteren (red.), *Erfaring som kunnskapskilde i profesjonspraksis* (s. 247-267). Oslo: Novus.
- Lindseth, A. (2017). Forskningens vei – fra livserfaring til en observerbar verden og tilbake til livets virksomheter. I C. T. Halås, I. G. Kymre & K. Steinsvik (red.), *Humanistiske forskningstilnæringer til profesjonspraksis* (s. 15-37). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lindseth, A. (2012). Praktisk kunnskap. I K. O. J. Ims & Ø. Nystad (red.), *På tvers – praksiser og teorier om økonomi, kultur og natur for det nye årtusen. Festskrift til Ove Jakobsen* (s. 157-173). Universitetet i Nordland, Bodø.
- Løgstrup, K. E. (1983). *Kunst og erkendelse. Kunstfilosofiske betragtninger*. København: Gyldendal.
- Majnemer, A., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Chilingaryan, G. & Rosenbaum, P. (2008). Participation and enjoyment of leisure activities in school-aged children with cerebral palsy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 50(10), 751-758. DOI: 10.1111/j.1469-8749.2008.03068.x
- Martin Ginis K. A., Ma, J. K., Latimer-Cheung, A. E. & Rimmer, J. H. (2016). A systematic review of review articles addressing factors related to physical activity participation among children and adults with physical disabilities. *Health Psychology Review*, 10(4), 478-494. DOI: 10.1080/17437199.2016.1198240
- Martinsen, K. (2012). Innledning: Å lese Løgstrup i sykepleien. I K. Martinsen (2012), *Løgstrup og sykepleien. Med bidrag fra Tom Andersen Kjær* (s. 11-26). Oslo: Akribe.
- Martinsen, K. (2009). Evidens – begrensende eller opplysende? I K. Martinsen & K. Eriksson (2009). *Å se og å innse* (s. 81-159). Oslo: Akribe.
- Mayall, B. (2008). Conversations with Children: Working with Generational Issues. I P. Christensen & J. Allison. (eds.), *Research with children. Perspectives and Practices* (2. ed.) (s. 109-124). New York: Routledge.

- McGuirk, J. N. & Methi, J. S. (2015). Praktisk kunnskap som fag- og forskningsfelt. I J. S. Methi & J. N. McGuirk (red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning: antologi over yrkeserfaringen som utgangspunkt for forståelse av kunnskapsutvikling i praksis* (s. 9-30). Bergen: Fagbokforlaget.
- McMillen, A-M. & Söderberg, S. (2002). Disabled persons' experiences of dependence on assistive devices. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 9(4), 176-183. DOI: 10.1080/11038120260501208
- Meløe, J. (1997). Om å forstå det andre gjør. I A. Greve & S. Nettet (red.), *Filosofi i et nordlig landskap. Jakob Meløe 70 år* (s. 337-345). Universitetsbiblioteket i Tromsø skriftserie: Ravnetrykk Nr. 14, 1997.
- Meløe, J. (2012). Notater i vitenskapsteori. Til grupper i humaniora og samfunnsvitenskap med fiskerifag. I Tre tekster av Jakob Meløe. Artikkelsamling i *Praktisk kunnskap*. Universitetet i Nordland, Bodø.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fænomenologi (Phénoménologie de la perception)*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Merleau-Ponty, M. (2002). *Phenomenology of Perception*. London: Routledge.
- Molander, B. (1996). *Kunnskap i handling* (2. utg.). Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- NOU 2010:5. (2010). *Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud*. Oslo: Arbeidsdepartementet.
- NOU 2011:11. (2011). *Innovasjon i omsorg*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Nyquist, A. J. (2012). *Jeg kan delta! Barn med funksjonsnedsettelse og deltakelse i fysisk aktivitet – en multimetodestudie i en habiliteringskontekst*. (Doktorgradsavhandling). Norges idrettshøgskole, Oslo.
- Nyquist, A. J., Moser, T. & Jahnsen, R. (2016). Fitness, Fun and Friends through Participation in Preferred Physical Activities: Achievable for Children with Disabilities? *International Journal of Disability, Development and Education*, 63(3), 334-356. DOI:10.1080/1034912X.2015.1122176
- Olsen, R. H. & Oltedal, S. (2007). Blikk på utdanning og praksis. I R. H. Olsen & S. Oltedal (red.), *Blikk på praksis: Sosialarbeidere forteller fra yrkeslivet* (s. 15-26). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Pape, TL-B., Kim J. & Weiner, B. (2002). The shaping of individual meanings assigned to assistive technology: a review of personal factors. *Disability and Rehabilitation*, 24(1-3), 5-20. DOI: 10.1080/09638280110066235
- Ravneberg, B. & Söderström, S. (2017). *Disability, Society and Assistive Technology*. London: Routledge.
- Rodby-Bousquet, E. & Hägglund, G. (2010). Use of manual and powered wheelchair in children with cerebral palsy: a cross-sectional study. *BMC pediatrics*, 10(1), 59-66.

- Salminen, A. L. (2008). European research related to assistive technology for disabled children. Review Article. *Technology and Disability*, 20, 173–178. DOI: 10.3233/TAD-2008-20301
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E. (2017). *Åpen dialog i relasjonell praksis. Respekt for annerledeshet i øyeblikket*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sheets-Johnstone, M. (2016). *Insides and Outsides: Interdisciplinary Perspectives on Animate Nature*. Exeter: Imprint Academic.
- Sheets-Johnstone, M. (2014). *Putting MOVEMENT into your life: a beyond fitness primer*. Createspace Independent Publishing Platform.
- Shimmel, L. J., Gorter, J. W., Jackson, D., Wright, M. & Galuppi, B. (2013). 'It's the Participation that Motivates Him': Physical Activity Experiences of Youth with Cerebral Palsy and Their Parents. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 33(4), 405–420. DOI: 10.3109/01942638.2013.791916
- Wahman, K., Biguet, G. & Levi, R. (2006). What promotes physical activity after spinal cord injury? An interview study from a patient perspective. *Disability and Rehabilitation*, 28(8), 481–488. DOI: 10.1080/09638280500211932
- Wendelborg, C. (2010). *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrende. En studie av opplæringstilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne*. (Doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.
- Wendelborg, C. & Paulsen, V. (2014). Inkludering i skolen - inkludering på fritida? I J. Tøssebro & C. Wendelborg (red.), *Oppvekst med funksjonshemming* (s. 59–79). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Winther, H. (2014). Kroppen som læremester – guide til kommunikasjonstrøning, lederskab og personlig utvikling i professional praksis. I H. Winther (red.), *Kroppens sprog i professional praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikasjon* (s. 165–180). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Winther, H. (2013). Praktikerforskning. I L. F. Thing & L. S. Ottensen (red.), *Metoder i idrætsforskning* (s. 156–173). København: Munksgaard.
- Wolf, J. (2017). *Krop og atmosfærer. Hermann Schmitz' nye fænomenologi*. Fredriksberg C: Eksistensen.
- Wressle, E. & Samuelsson, K. (2004). User satisfaction with mobility assistive devices. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 11(3), 143–150. DOI: 10.1080/11038120410020728
- Østensjø, S., Carlberg, E. A. & Vøllestad, N. K. (2005). The use and impact of assistive devices and other environmental modifications on everyday activities and care in young children with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 7(14), 849–861.

Øye, C., Sørensen, N. Ø. & Martinsen, K. (2018). *Å tenke med Foucault. En bok for masterstudiene i helse- og sosialfagene*. Bergen: Fagbokforlaget

